

Arqueologia tocant el cel

EL PARC NACIONAL D'AIGÜESTORTES I ESTANY DE SANT MAURICI S'ASSOCIA A PARATGES NATURALS D'ALTÍSSIM VALOR, PERÒ TAMBÉ AMAGA UNA LLARGA I INTERESSANT HISTÒRIA HUMANA

Ermengol Gassiot > TEXT I FOTOGRAFIA

Quan mirem els Pirineus i els seus imponents pics rasant el cel i, encara ara, gran part de l'any tacats de neu, ens costa pensar que aquests paisatges imponents amaguin també una interessant història humana. Des de fa milers d'anys, els Pirineus no són només uns meravellosos paratges naturals. Diverses poblacions els han freqüentat al llarg de diverses èpoques de l'any, tant els fons de les seves valls d'origen glacial com les seves crestes i cims.

L'any 2004, promogut per la direcció del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, el Grup d'Arqueologia de l'Alta Muntanya (GAAM), de la Universitat Autònoma de Barcelona i el Consell Superior de Recerques Científiques (CSIC), va començar una recerca arqueològica en una de les zones més abruptes del Pirineu català sota la mirada escèptica d'una part d'arqueòlegs. Ara, gairebé vint anys més tard, l'arqueologia de l'alta muntanya s'ha fet un lloc a la disciplina i ens permet veure el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici des d'una perspectiva nova: la del patrimoni arqueològic i les històries que s'amaguen entre les seves muntanyes.

Començar gairebé de zero. L'any 2004 no hi havia documentat cap jaciment arqueològic a les quasi 40.000 ha del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Només les troballes de ceràmica prehistòrica i dues *pedres de llamp* per part de dos guardes de Boí, Jaume i Juanito, per-

metien intuir que darrere aquest silenci s'hi amagava tot un patrimoni arqueològic inèdit.

En aquest context, el programa de recerca dut a terme pel GAAM va intentar resoldre quatre preguntes ben senzilles. La primera era bastant òbvia: «No hi ha jaciments arqueològics perquè aquestes muntanyes són massa inhòspites perquè en el passat hi hagués hagut presència humana o, simplement, perquè els i les arqueòlegs no els hem buscat?». Fa vint anys la seva resposta no era gens clara. Per resoldre-la es va dissenyar la prospecció arqueològica de gran part de la superfície del Parc Nacional. Membres del GAAM van pentinar valls, vessants, circs glacials i, fins i tot, carenes i cims a la recerca d'indisidicis arqueològics: restes d'antigues construccions, art rupestre, materials en superfície com ara eines de pedra, restes de ceràmica i qualsevol altra traça de presència humana en el passat.

Un cop localitzades les primeres evidències arqueològiques, de seguida van sorgir noves preguntes, com ara: «Són gaire antigues?» «De quina època són?». La resposta es va aconseguir fent petits sondejos, és a dir, excavacions d'extensió reduïda, amb la finalitat de definir la cronologia d'aquests indisidicis.

Per això es va procedir a realitzar datacions de Carboni 14 d'algunes de les restes recuperades. En alguns casos, les característiques d'alguns objectes, com ara la ceràmica *Terra sigillata* d'època romana, va permetre també inferir la seva antiguitat de manera aproximada. Finalment, l'excavació en extensió d'alguns jaciments ha permès aprofundir el seu coneixement.

Per una banda, s'ha pogut constatar que generalment sota uns determinats vestigis visibles des de la superfície s'hi amaguen superposades diverses fases cronològiques, de manera similar a com succeeix en els nuclis antics de moltes poblacions catalanes. Per l'altra, s'ha pogut avançar en el coneixement de la vida de les persones que van donar lloc a aquestes restes: quines activitats duïen a terme, què menjaven, com van aprofitar i alterar els ecosistemes d'alta muntanya, com es relacionaven amb altres comunitats de la plana, etc.

Desenes de restes arqueològiques.

En l'actualitat, al Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici es coneixen uns 375 llocs amb restes arqueològiques. Principalment, són restes de construccions en pedra seca: des de murs i altres construccions aïllades fins a autèntics conjunts de diversos tancats i cabanes. També són nombrosos els aprofitaments de petites cavitats i, sobretot, de petits abrics a la base de blocs erràtics de grans dimensions: bivacs, en termes dels escaladors. Sovint en aquests abrics la presència de

Recipients de ceràmica de l'edat del bronze, trobats per Jaume Perelada a inicis dels anys 2000.

restes de petits murs indica que es van aprofitar com a resguard en el passat. Una resta present a diversos indrets és l'art rupestre, concretament de gravats. Finalment, destaca també la troballa de fins a cinc dipòsits d'entre un i cinc recipients de ceràmica de l'edat de bronze –fa uns 3.500 anys–, així com de fragments de sílex tallat d'època prehistòrica en crestes i carenes per sobre els 2.700 metres d'altitud.

Les restes es localitzen a totes les zones prospectades i a diferents altituds, des dels fons de les valls fins als 2.880 metres d'altitud. No obstant això, la concentració més gran es pro-

dueix entre els 2.000 i 2.400 metres, coincidint amb l'actual límit superior del bosc. La majoria dels jaciments s'emplacen a zones de prat o als seus voltants i a prop de l'aigua de rius i estanys. Les seves característiques i les seves localitzacions fan pensar que molts d'ells són antics assentaments ramaders. En molts casos, les seves construccions deixen entreveure la presència de tancats per bestiar.

No obstant això, no tots els jaciments es relacionen amb l'activitat de pastors i pastors al llarg del temps. Els més antics tenen entre 10.000 i 8.500 anys d'antiguitat i pertanyen al mesolí-

tic. Corresponen als vestigis de l'aprofitament d'alguns abrics per sobre els 2.300 metres d'altitud per part de grups de caçadors i recol·lectors després del darrer període glacial. Possiblement, freqüentaven les zones altes en època estival per caçar-hi animals com ara cabres i isards, com testimonia la troballa de puntes de fletxa i altres eines de sílex relacionades amb el processament de la carn. L'arqueologia del Parc Nacional aporta altres sorpreses. Una és la gran quantitat de jaciments de final del neolític, de fa entre 5.400 i 4.400 anys. Aquesta dada fa pensar que en aquella època s'intensificà l'aprofitament de les pastures d'altitud, fet que coincideix amb les dades de l'evolució de la vegetació, on s'observa un increment de la petjada humana en l'obertura del bosc mitjançant cremes controlades. A l'edat del bronze, la història tornà a canviar: variaren els indrets d'assentament humà, van aparèixer restes de possibles cases –com ara les localitzades al Portarró aquest estiu– i sovintejaven els amagatalls de recipients de ceràmica amb una intenció encara desconeguda.

Dins d'aquesta història que a poc a poc surt de l'anonimat, crida també l'atenció la gran quantitat d'assentaments d'època medieval. Alguns d'aquests són de grans dimensions, com per exemple el Despoblat de Casanoves o Casesnoves. Amb més de dotze petites cases, nombrosos tancats i possiblement una petita església, aquest assentament que tenia un camí empedrat en alguns trams que hi arribava des de Taüll ens remarca que les esglésies de la Vall de Boí possiblement van existir gràcies a la riquesa que en aquella època va aportar l'explotació de la muntanya. Per alguna raó desconeguda, es va abandonar a mitjan segle XIII 🏰

A dalt, l'Abric de les Obagues de Ratera el primer any de la seva excavació. Aquest jaciment, situat a 2.320 metres, ha proporcionat una seqüència arqueològica de 10.000 anys de durada. A baix, excavació d'una construcció de fa 3.800 anys (edat del bronze) durant l'estiu de l'any 2023, prop del port del Portarró, a 2.280 metres d'altitud.